

MALÛLİN-İ ASKERİYYE'YE MUÂVENET HEYETİ
(MALÛL ASKERLERE YARDIM KURULU) VE
İSTANBUL'DAKİ ETKİNLİKLERİ (1917-1922)

*Safiye KIRBAÇ**

Uzun savaş yılları Osmanlı İmparatorluğu için ağır ve zor olduğu kadar günün deyimiyle “muhtâc-ı muâvenet” veya “muînsiz efrâd”¹ sayısının da artmasına yol açmıştı. Savaşta ölenler yanında sakat kalanların, Anadolu’ya sığınan muhacirlerin, mültecilerin, dul kadınların, anasız babasız kalan öksüz ve yetim çocukların sayısı ise yüksek rakamlara ulaşmıştı. Devlet, bu çocukları yetimhanelere, sanayi mekteplerine yerleştirerek koruma altına alırken dul kadınlara, hasta ve ihtiyarlara da maaş bağlayarak destek olmaya çalışmıştı. Cepheden gelen yaralı ve sakat askerleri memleketlerine göndermek, iş bularak geçimlerini temin etmede yardımcı olarak amacıyla “Malûlîn-i Guzâta Muâvenet Heyeti” (Malûl Gazilere Yardım Kurulu), 20 Mayıs 1333 (1917) tarihinde kurulmuştu. Harbiye Nezareti’nin faaliyeti, bu kurulun oluşumunda ve amacının belirlenmesinde rol oynamıştır. Kurul hakkında bilgi vermeden önce sakat, yaralı, emekli ve zor durumdaki askerlere yardım amacını güden başka cemiyetler ve kurumlardan da bahsetmek gerekir. Meselâ Müdafaa-yı Milliye Cemiyeti, cephelerdeki askerlerin gözlerinin arkada kalmaması için muhtaç durumda olan ve hiçbir sosyal güvencesi bulunmayan ailelerinin kira bedellerini ödemiştir². Birinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul’daki kira fiyatlarının olması gerekenden çok yüksek olduğunun bilinmesi ödenen bedelin yüksek olacağını düşündürmektedir³. Aynı cemiyet 1915 senesinde yardıma muhtaç asker

* İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Araştırma Görevlisi

¹ Her iki kavram da yardıma muhtaç olanlar anlamını içermektedir.

² *Müdâfa'a-i Milliye Cem'iyeti, Bidâyet-i Te'sisi olan 19 Kânûn-ı sâni 1326'dan 1331 senesi Gâyesine kadar Mu'âmelât-ı Umûmiyyeyi Nâtk Mizân-ı Umûmî (Müdâfa'a-i Milliye), İstanbul 1335, s.6.*

³ Kira fiyatları savaşın bitmesiyle birlikte daha da arttı. Öyle ki yüksek fiyatla evlerini kiralayan ev sahipleriyle mücadele etmek için bir dernek bile kuruldu, bk. Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, İstanbul 2000, s.50.

ailelerinin maaşlarıyla hane kiralari için 1.082.792 kuruş harcamıştı⁴. Cepheden yaralı olarak dönenlerin istirahatlarını sağlamak için çalışmış, çay ve sigara ikram etmiş, gidecekleri hastahanelere arabalarla ulaştırılmasını sağlamıştı. Bu hastahanelerden Süleymaniye, Ragıp Paşa, Karagümrük, Haraççı Muhiddin hastahanelerinin yeniden yapılanmasında da rol oynamıştı⁵. Verebileceğimiz diğer bir örnek Hilâl-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti'dir. Bir gazete, esaretten yeni dönen gazilerin yardım talebinin Maliye Nezareti tarafından karşılanamaması yüzünden Hilâl-i Ahmer bütçesinden Malûlîn-i Guzât Heyeti'ne 10.000 liranın verileceğini duyurmuştu⁶.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte cephelerden yaralı ve sakat askerler gelmeye başladı. İnsanların muhtaç ve ızdırap dolu hâlleri yanında kendilerini geçindirecek maddî kazançlarının olmaması daha da önemlisi iş imkânlarının bulunmaması önemli bir sorundu. Bunların bir kısmı Tekaüd Kanunu'na göre emekli edilerek hiç olmazsa emekli maaşı almaları sağlandı. 1915 yılı Temmuzundan 1917 yılı Martına kadar Tekaüd Kanunu'na göre 516 subay ve 9978 er emekli edilmişti ki, bu miktarın dört beş misline çıkacağı tahmin ediliyordu.⁷ Yapılan pahalılık zamlarıyla emeklilik maaşları artırılmaya çalışılsa da hem çok yetersizdi hem de emeklilik hakkı tanınacak bu nitelikteki asker sayısı azdı. Vatanın kurtuluşunu ve geleceğini teminat altına almak, saltanatı ve hilafeti korumak amacıyla malûl olan bu insanlara bakmak ve kollamak devletin göreviydi. Dikkat edilmesi gereken bir nokta vardı ki daha savaş sona ermemişti ve ordunun maneviyatı da bu insanlara iyi bakılarak, rahat ettirilerek yükseltilebilirdi. Manevî değerlerine bağlı toplum için, vatanı için savaşan zor durumdaki askerlere yardım, hem dinî bir sorumluluk, hem de insanlık göreviydi. Bu gerekçelerle harekete geçen Harbiye Nezareti, öncelikle malûl gazilerin hayatî ihtiyaçlarını sağlamak için gelir kaynakları tespit etmeye çalıştı. Kurduğu komisyon aracılığıyla savaşta sakatlanan ve herhangi bir işle uğraşmalarına imkân olmayan kimsesiz, yardıma muhtaç askerlerin isim ve adreslerini belirlemeye çalıştı⁸. Bu gelişmelerin ışığında yukarıda da belirtilen 20 Mayıs 1333 (1917) tarihinde Merkez Komutanı Miralay Cevat Bey'in başkanlığında "Malûlîn-i Guzâta Muâvenet Heyeti" (Malûl Gazilere Yardım Kurulu) kuruldu. Yönetim kadrosu on iki üyeden oluşuyordu. Başkan Miralay Cevad Bey'di. Diğer üyeler ise Bursa Mebusu Rıza Bey, Saruhan Mebusu Sabri

⁴ *Müdafa'a-ı Milliye*, s.9.

⁵ *a.g.e.*, s.4.

⁶ *Vakit*, 18 Ağustos 1920, s.2.

⁷ Harbiye Nezareti'nden Sadârete gönderilen 16 Teşrin-i evvel 1335 tarihli tezkire: Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Şûrâ-yı Devlet (ŞD)*, 672/227, ek 32.

⁸ Malûl Gaziler Yardım Kurulu bir ilânla bu kişilerin isim ve adreslerini yazılı olarak kendilerine bildirmeleri gerektiğini duyurmuştu, bk. *Tanin*, 14 Mayıs 1918, s.4.

Bey, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nden Mehmed Ali Bey, Damat Selahaddin Ali Bey, Babanzade Fuad Bey, Donanma Cemiyeti'nden Talat, Sudi ve Ziya Beyler, Kaymakam Refik Bey, Bahriye Binbaşısı Muhiddin Bey ve Müdafaa-yı Milliye Cemiyeti'nden Cemil Beylerdi⁹. Kurul, Harbiye Nezareti'ne bağlı, padişahın himayesinde, Osmanlı şehzadelerinden birinin fahrî reisliğinde olacaktı. 4 Nisan 1918'de Pera Palas'ta malûl gaziler yararına düzenlenen geceye Şehzade Ömer Hilmi Efendi'nin katılması kurulun fahrî reisinin bu kişi olduğunu göstermektedir. Sadrazam, Meclis-i Mebusan reisi ve pek çok nazırın katılmasıyla başlayan bu etkinlikte, yarım saat gibi kısa bir sürede 15.000 lira toplanmıştır. Bu gece, yapılan bağışların büyüklüğü -ki sadece Hicaz Demiryolları ve Limanlar Müdürlüğü 5.000 liralık bağış yapmıştı- ve devlet ricalinin neredeyse tamamının Pera Palas'ta olması nedeniyle basın tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Böylece malûl gazilere yardım amacıyla kurulan bu örgütün tanıtımı yönünde ilk adım atılmış oluyordu¹⁰. Basının ilgisi Şehzade Ömer Hilmi Efendi'nin birkaç ay sonra cepheden yeni gelen yaralı gazileri ziyareti sırasında da devam etmiştir. Şehzade, gazilere sigara hediye ederek moral vermeye çalışmış, yanlarında olduğunu göstermek istemiştir¹¹.

Mondros Mütarekesi, kurulun faaliyetlerinin kesilmesi açısından bir dönüm noktasıdır. Mütarekeden sonra üyelerinin birçoğunun İstanbul'dan ayrılarak Anadolu'ya geçmesi, çalışmalara kısa zaman için de olsa ara verilmesine neden olmuştur¹². Kısa süren bu devre Harbiye Nezareti'nin yeni girişimiyle son buldu. İkinci kez bu sefer Şakir Paşa'nın başkanlığında bir komisyon oluşturularak kurulun ıslahına ve yeniden oluşumuna çalışıldı. Öncelikle çalışabilecek güçteki sakat askerlerin kabiliyetlerini dikkate alarak tercihan askerî ve mülkî alanda istihdam amaçlandı. Ticarî alanda çalışmak isteyenleri ise iki gruba ayırarak bir grubu şirketlerde kâtiplik gibi ikincil işlere yerleştirmeyi, diğer gruba da sermaye temin ederek kendi işlerini kendilerine yaptırmayı plânladı¹³. Ardından bir nizamnamesinin yapılması ve gelir kaynaklarının tekrar gözden geçirilmesi üzerinde duruldu. Sonunda isminde küçük bir değişiklik yapılarak bu kez "Malûlîn-i Askeriyye'ye Muâvenet Heyeti" (Malûl Askerlere Yardım Kurulu) adıyla yeniden kurulmuş oldu¹⁴. İsimdeki bu değişikliğin sebebi, kurulun faaliyet

⁹ *Ma'lûlîn-i Guzâta Mu'âvenet Hey'eti Merkeziyyesi Târîhçe-i Mu'âmelâtı ve 1336 senesi Bütçesi (Ma'lûlîn-i Guzât)*, İstanbul 1336, s.1-2.

¹⁰ *Tanin*, 5 Nisan 1918, s.3.

¹¹ *Tanin*, 10 Haziran 1918, s.2.

¹² Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti'nin Sadâret'e yazdığı 4 Kânûn-i sâni 1337 tarihli istid'â: BOA, ŞD, 672/27, ek 2.

¹³ *Sabah*, 8 Ağustos, 1919, s.1. Gazetelerde, ilerleyen günlerde aynı içerikli yazılar çıkmaya devam etmiştir, bk. *Vakit*, 29 Kânûn-ı sâni 1920, s.3.

¹⁴ 4 Eylül 1336 tarihli Şûrâ-yı Devlet Mazbatası: *Meclis-i Vükelâ (MV)*, 252/78, ek 2.

alanı içinde bulunan grubun genişletilmesi isteğiydi¹⁵. Yönetim kadrosu bu kez on beş kişiden oluşuyor ve başkan ise Tabib Mirliva İbrahim Paşa oluyordu. On dört üye ise Harbiye ve Bahriye Nezaretinden ikişer, Maliye ve Ticaret Nezaretlerinden birer, Şehremaneti'nden bir, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nden iki, Matbuat Cemiyeti'nden bir ve dört itibarlı İstanbullu tüccardan oluşmaktaydı¹⁶. Resmî görevi olan üyeler iki memuriyeti de üzerlerinde bulunduracaklardı. Ekte nizamnamesini¹⁷ de verdiğimiz kurulun teşkilâtının taşrada kurulması amaçlanmışsa da bu yönde çok fazla bilgi elde edilememiştir. Hatta kurulun 1336 (1920) yılı bütçesi hakkında yayımladığı kitapçığında sadece İstanbul'da yapılan etkinliklerinden bahsedilmiştir.

Malûl Askerlere Yardım Kurulu'nun Harbiye Nezareti'ne bağlı ve denetimine tâbi olması onun resmî yanını göstermesine rağmen, etkinlikleri bir hayır cemiyeti olan Kadınları Çalıştırma Cemiyeti ile karşılaştırılması sonucunu beraberinde getirmiştir. Açıkça sivil toplum kuruluşu niteliğindeki bir hayır cemiyeti mi, yoksa Harbiye Nezareti'nin bir alt komisyonu mu olduğu tartışılmış, statüsünün ne olduğu sorgulanmıştır. Kurul, Kadınları Çalıştırma Cemiyeti gibi bir hayır kuruluşu olduğunu bu yüzden adı geçen cemiyet gibi bazı vergilerden -yaptığı sinema işletmeciliğinde temettü vergisinden muaf tutulması örneğinde olduğu gibi- muaf tutulmasını istemişti. Maliye Nezareti, bu talebi kabul etmekle birlikte kurulun cemiyet statüsüne geçmek için müracaat ettiğini, fakat cemiyetler kanununa göre gerekli şartları yerine getirmediğini belirtmiştir. Dahiliye ve Maliye Nezaretleriyle Şura-yı Devlet arasında yapılan yazışmalarda özellikle nizamnamenin hazırlanması sürecinde bu durum sorun yaratmıştır¹⁸. Cemiyet statüsüne geçme yönünde çaba sarf edildiği anlaşılabilir.

¹⁵ Bir hayır kuruluşu olan Malûl Gaziler Kurulu idarî ve malî gücü itibarıyla tüm sakat ve hasta askerlerin ihtiyaçlarını karşılayamayacak yapıdaydı. Kurulun adındaki bu değişiklik hedef kitlesi genişletilmiş oluyordu. Böylece şimdiye kadar emekli edilen, edilecek olan ve görevi sırasında yaralanacak ya da hastalanacak askerler bu gruba dâhil ediliyordu, bk. Harbiye Nezareti'nden Sadârete gönderilen 16 Teşrin-i evvel 1335 tarihli tezkire: BAO, *ŞD*, 672/27, ek 32.

¹⁶ Reis Tabib Mirlivâ İbrahim Paşa, üyeler; Harbiye Nezareti'nden Erkân-ı Harp Kaymakamı Servet ve Binbaşı Talat Beyler, Bahriye Nezareti'nden Binbaşı Ferid, Yüzbaşı Osman, Maliye Nezareti'nden Muamelat-ı Nakdiye Müdürü Raşid Bey, Ticaret Nezareti'nden Ticaret-i Dahiliye Müdürü Yusuf Ziya Bey, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nden Fazlı Necib ve Mehmed Ali Beyler, Matbuat Cemiyeti'nden Nazım Bey, Tüccardan Fuad, Kemal Ömer, Hayri, Şefik ve Cemal Beylerdi, bk. *Ma'lûlîn-i Guzât*, s.3. Kurulun tespit edebildiğimiz diğer iki reisi Pertev ve Zeki Paşalardır. Pertev Paşa'nın kısa süren başkanlığından sonra Zeki Paşa başkanlığa getirilmiştir (Teşrin-i sânî 1920). Bu konuda bk. *İleri*, 20. Teşrin-i sânî 1920, s.1; *Vakit* 23 Teşrin-i sânî 1920, s.2.

¹⁷ Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'avenet Hey'eti'nin nizamnamesi için bk. ek 1.

¹⁸ Şura-yı Devlet'ten 13 Şubat 1337 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen tezkire: BOA, *ŞD*, 490/4, ek 1.

birlikte, eksikliklerinin ne olduğu açık değildir. Ama bu durum gerektiğinde hem resmî bir kuruluş olmanın bütün olanaklarını kullanmasına hem de gerektiğinde gönüllü bir hayır kuruluşu gibi hareket edebilmesine yardım etmiştir.

Malûl Askerlere Yardım Kurulu'nun Etkinlikleri

Kendisine bakamayacak kadar sakat ve kimsesi olmayan malûl gazilerin iskânı ve geçimini sağlamak için öncelikle bir yurt tesisi içine girilmişti. Padişah tarafından altı yüz lira¹⁹ ile yurt için bağışlanan Kandilli'deki Adile Sultan Konağı, daha önceden Maarif Nezareti'ne bağlı bir yatılı kız lisesine dönüştürüldüğünden başka bir mekân arayışına gidilmiştir²⁰. Cerrahpaşa'daki Habib Bey Konağı²¹, Harbiye Nezaretince altı bin lira masraf yapılarak oturulabilir hâle getirilmiş, karyola, yatak gibi iç dizayn için gerekli olan malzemenin yerleştirilmesiyle malûllerin rahatça yaşayabilecekleri bir yer olmuştur. Yurda çok sayıda gazinin başvuracağı düşünülerek belirli şartları taşıyan kişilerin alınması kararlaştırılmıştı. Vakit Gazetesi'nin haberine göre her iki gözü ya da ayağı veya iki kolunu kaybetmiş, hiçbir işini tek başına yapamayan kimsesiz gaziler yurda alınacaktı. Ayrıca beşer lira aylık maaş, kışlık ihtiyaçlarını sağlama için yirmişer lira ikramiye verilecekti²². Beklenenin aksine Malûl Gaziler Yurdu pek de itibar görmedi. Yurdun idaresi için 16 bin lira ayrıldığı ilân edilmesine, gazetelerde günlerce yurda kalmak isteyen gazilere duyurular yapılmasına rağmen kapasitesi en az yirmi kişi olarak düşünülen yurda sadece bir kişi başvurdu. Bu durumun sebebi belki de zora düşen, muhtaç insanların yardımsever halk tarafından kendi evlerinde barındırılmasıdır. Gaziler, yurda barınmak yerine yardım kurulunun desteğine istinaden sığındıkları bir aile içinde yaşamayı, aile hayatı geçirmeyi tercih

¹⁹ Harbiye Nezâreti'nden Sadâret'e gönderilen 16 Teşrin-i evvel 1335 tarihli tezkire: BOA, *ŞD*, 672/27, ek 32. Osmanlı hanedan üyelerinin malûl gaziler yardım kuruluna yaptığı yardım miktarı 5.950 liradır, bk. *İleri*, 12 Mayıs 1920, s.2. Kurulun kasasına girmemekle birlikte padişah Anadolu gazileri için de 10.000 lira bağışlamıştır, bk. *İleri*, 14 Nisan 1921. Halkın yapmış olduğu nakdî bağışlara örnek olarak Beyoğlu'nda Tokatlıyan Oteli ve Gazinosu'nun sahibi Mıgırdıç Efendi'nin bağışı verilebilir. Mıgırdıç Efendi 12.490 guruş bağışlamıştır, bk. *Tanin*, 11 Eylül 1918, s.4.

²⁰ Harbiye Nezâreti'nden Sadâret'e gönderilen 7 Ocak 1336 tarihli tezkire: BOA, *ŞD*, 672/27, ek 5.

²¹ Bu binanın adı gazetelerde "Bulğur Palas" olarak anılmaktadır, bk. *Vakit*, 16 Kânûn-ı evvel 1919, s.2.

²² Bu arada İstanbul'daki hastahanelerde tedavi gören emeklilik işlemleri tamamlanmadığı için mağdur durumda kalan gazilere ayda birer lira maaş verilmesi kararlaştırıldı. Bu kişilerin isimleri ve sayısı hakkında hastahanelerden bilgi istendi, bk. *Vakit*, 5 Kânûn-ı evvel 1919, s.2.

etmişlerdir. Bu yüzden kurul malûller yurdunun masrafları için ayırdığı parayı farklı alanlara kaydırmıştır.²³

Malûl gaziler yurdunun gereken ilgiyi görememesi üzerine 1336 (1920) yılında gaziler sakatlık derecelerine göre bir sınıflamaya tâbi tutuldular. Sınıflama sonucunda iki grup oluşturuldu. Birinci grup iki gözünden ya da iki kolundan veya iki ayağından yoksun kişilerden -bu koşullar malûl gaziler yurduna kabul için gerekli olan koşullardı- oluşuyordu. İstanbul'da bulunan birinci gruba dâhil malûller, aylık maaşlarını alacaklar ve kışlık gereksinimleri için kendilerine ikramiye verilecekti. Taşradaki malûl gazilere her ay maaş ödenmesi imkânsız olduğu için sadece eylül aylarında yirmi liradan elli liraya kadar ikramiye verilmesi kararlaştırıldı. Bunun için bütçeye dört bin liralık ödenek ayrılmıştır.²⁴ İkinci grup ise bir kol ya da bacağını kaybetmiş kişilerdi ki, zaten bu grubun çalıştırılması kurulun yeniden oluşumu sırasında plânlanmıştı. Bu grubun bir kısmı devlet dairelerinde belirli kadrolara yerleştirildi. Bir kısmına da elli liraya kadar sermaye temin edilerek manavlık, bakkallık, lostracılık gibi işler yapmaları sağlandı. Sinema operatörlüğü, matbaada yazı diziciliği ve motorculuk gibi işler özel bilgi ve eğitim gerektirdiği için bu alanlarda çalışacaklar üç aylık kurslara tâbi tutulacaklardı.²⁵ Yaklaşık iki yıl sonra ticaret yapmak isteyen gruba verilecek sermaye miktarı yüz elli bin liraya kadar çıkarılmıştı. Gaziler aldıkları bu parayı faizsiz ve ayda iki lira gibi küçük taksitlerle geri ödeyeceklerdi. Tüm iyi niyete rağmen suistimaller görülmeye başlandı. Bazı kişiler taksitlerini ödemekten kaçındılar. Bunun üzerine taksit miktarı emeklilik maaşları üzerinden alınmaya çalışıldı ve pek çok kişinin emeklilik cüzdanlarına el konuldu.²⁶ Devlet dairelerinde çalışacak kişiler ise

²³ **Vakit**, 29 Kânûn-i sâni 1920, s.2. Gazetenin bu haberinden sonra malûl gaziler yurdunun işletilmediği düşünülebilir. Fakat TBMM tarafından çıkarılan 8 Şubat 1925 tarihli "*Bi'l-umûm Askerî Ma'lûllerin Terfîhi Kânûnu*"un altıncı maddesinde malûl gaziler yurdundaki malûllerin tedavilerinin Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından yaptırılacağı, dışarıdaki malûllerin tedavisinin ise başvuracakları hastahanelerde yapılacağı kararlaştırılmıştır. Bu maddeden de anlaşıldığı gibi malûl yurdu 1925 yılında hâlâ varlığını devam ettirmektedir, bk. "*Bi'l-umûm Askerî Ma'lûllerin Terfîhi Kânûnu*", *Düstur*, III. Tertip, VI, 90.

²⁴ **Vakit**, 29 Kânûn-i sâni 1920, s.3; *Ma'lûlîn-i Guzât*, s.9. Bu nitelikleri taşıyan gazilerin isteklerini de dikkate almak açısından, iki gözü kör ve malûlen emekli olan Halil'in istekleri örnek verilebilir. Öncelikle aylıklarına yapılan pahalılık zamlarının yarısının kesilmeyerek memurlar gibi tam zammın verilmesini talep ediyordu. Diğer istekleri ise çocuklarının parasız yatılı olarak maarif okullarına kabul edilmesi ve gerçekleşmesi imkânsız gibi görünen, yaşadıkları sürece kendilerine bir yardımcı tayin edilmesiydi, Tüm bu isteklerinin Harbiye Nezareti'ne fazla külfet getirmeyeceğine, çünkü kendisi gibi olan subay sayısının on beşi geçmeyeceğine inanıyordu, bk. Emekli subay Halil adına Binbaşı Hasan'ın Şûrâ-yı Devlet'e yazdığı 19 Şubat 1336 tarihli ma'rûzat: BOA, *ŞD*, 672/27, ek 30.

²⁵ **Vakit**, 29 Teşrin-i sâni 1920, s.3; *Ma'lûlîn-i Guzât*, s.9.

²⁶ 2 Eylül 1338 tarihli Şûrâ-yı Devlet mazbatası: BOA, *ŞD*, 673/27, ek 1. Yapılan sermaye taleplerinin hepsinin kabulü elbette imkânsızdı. Fakat kime, hangi şartlarda, ne kadar para

askerî ve sivil dairelerde kabiliyetlerine göre mevcut kadrolara yerleştirildi²⁷. 1921 yılında da bu kadrolar odacılık, hademelik, kapıcılık, kolculuk, bekçilik, mübaşirlik, tahsildarlık olarak belirlenmiş, yeteneklerine göre bu kadrolara gaziler yerleştirilmeye çalışılmıştı²⁸.

Malûl Gaziler Kurulu oluşturulduktan sonra yaptığı ticarî amaçlı ilk iş, Bahçekapı'da Birinci Vakıf Hanı'nda bulunan bir ticarethaneyi "Malûl Gaziler Muâvenet Pazarı" adıyla işletmeye başlamasıdır. Kurul, mütarekeden sonra da aynı adreste etkinliklerine devam etti. Buradan elde edilecek gelir ile yardım toplama şartlarının belirlendiği talimatname²⁹ çerçevesinde toplanan paranın da nemalandırılmasıyla daha çok malûle daha fazla yardım yapabilmek amacı güdülmüştü. Mağazanın ilk yöneticilerinden biri sağ kolunu savaşta kaybederek sakat kalan Piyade Binbaşı Kâzım Bey'di³⁰. Kurulun en iyi organize ettiği, sonucunda da en çok gelir sağladığı kuruluşu bu ticarethane oldu. Bir bodrum, satış yapılan kat ve bir asma kattan oluşan bu ticarethane, Evkaf Nezareti'nden kiralanmıştı ve büyük bir alanı kapladığı belirtilen bu yere ödenen kira bedelinin düşüklüğünden Evkaf Nezareti yakınmaktaydı³¹. Kırk bin lira ile işe başlayan pazar-kira bedelinin düşüklüğünü de hesaba katarak- ticaretten elde ettiği gelirle sermayesini 67.950 liraya çıkardı. Gelirlerdeki bu artışla birlikte yardım pazarında satışı yapılan malzemenin çeşitliliği artırılmaya çalışıldı ve 4.066 liralık ipeklî-kumaş ve 1.000 liralık kundura malzemesi alındı³². Satışların çokluğunda mağazanın reklamının iyi yapılmasının etkisi vardır. Gazetelere verilen ilânlarla halkın dikkati çekilmeye çalışılmış, başarılı da olunmuştur³³.

verildiği de pek açık değildir. Örnek olması açısından bir Çanakkale gazisi İstanbul'da bir hapisane bakkalmı işletmek istemiştir. Yatırım için gerekli olan parayı talep ettiğinde ise, kendisine dostane bir şekilde yardım yapılamayacağı söylenmiştir, bk. *İleri*, 10 Eylül 1920, s. 2.

²⁷ *Sabah*, 8 Ağustos 1919, s.1.

²⁸ Sadâretten Şûrâ-yı Devlete gönderilen 31 Temmuz 1337 tarihli tezkire: BOA, *ŞD*, 2846/20, ek 1.

²⁹ 24 Ağustos 1325 (6.11.1909) tarihli "Cem'-i İ'ânât Usûlü Hakkında Ta'limât-nâme", *Düstur*, II. Tertip, II, 728-731.

³⁰ *Tanin*, 9 Eylül 1918, s.3. Daha sonra yardım pazarının idarî kadrosu değiştirildiği gibi üye sayısı da artırılmıştır. İdarî kadro Ticaret-i Dâhiliye Müdürü Yusuf Ziya, Erkân-ı Matbuattan Nazım ve tüccardan Kemal Ömer ve Hayri Beylerden oluşuyordu, bk. *Ma'lûlin-i Guzât*, s.4

³¹ Mağaza için üç senelik kira kontratı yapılmıştı. 25.650 liralık kira bedelinin sadece 18.150 lirasını Malûl Askerlere Yardım Kurulu ödeyecekti. Evkâf Nezareti Sadâretle yaptığı yazışmalarında bu mağazanın ucuza kiralandığını bunda da padişahın ricasının etkili olduğunu belirtmektedir, bk. Harbiye Nezareti'nden Sadâret'e gönderilen 2 Ağustos 1338 tarihli tezkire: BOA, *Sadâret Evrâkı Kalemi (A.VRK)*, 863/33, ek 3.

³² *Ma'lûlin-i Guzât*, s.6.

³³ Örnek olarak bk. ek 2.

Önemli gelir kaynaklarından ikincisi sinema işletmeciliği idi. İşgal yıllarının İstanbul’unda açılan sinema salonlarının sayısında bir patlama oldu. Sayının artması filmlerin vasat özelliklerini değiştirmede. Gösterimde genellikle ucuz, niteliksiz ve duygusal ağırlıklı filmler yer aldı³⁴. Sinema salonlarının yabancıların tekelinde olduğu bir ortamda malûl gaziler kurulu da kendine sinema işletmeciliğinde rol alacak bir yer buldu. Bunun için gerekli olan donanım kapatılan Müdafaa-yı Milliye Cemiyeti’nin araç ve malzemelerinden sağlandı. Önce Maliye Nezareti tarafından el konulan malzemelerin daha sonra yardım kuruluna verilmesi uygun görüldü³⁵. Oluşturulan film müessesesinin, malûl gaziler yardım pazarı gibi anonim şirketler tarzında yönetilmesi ve kâr getirmesi amacıyla profesyonel kişiler tarafından idare edilmesi kararlaştırıldı³⁶. Kurula ait ilk sinema Hilâl Sineması, Şehzadebaşı’nda Millet Tiyatrosu’nun kiralınmasıyla meydana getirilen sinema ve karşı yakada Üsküdar’daki yazlık sinemadan oluşmaktaydı. Bu sinemalarda çalışmak üzere bazı malûl gazilere üç aylık teknik eğitim verilmiş ve iş imkânı sağlanmıştır. 1920 yılı hasılatının 26.200 lira³⁷ olduğunu belirtmek elde edilen gelir hakkında fikir vermesi bakımından önemlidir³⁸.

Malûl Gazilere Yardım Kurulu Üsküdar-Kadıköy hattında kısa süreli de olsa otobüs işletmeciliği yapmıştır. 1910 yılında bu hattın da dâhil olduğu İstanbul’daki otobüs işletilen tüm hatlar, imtiyazsız ve tekelsiz olmak üzere David Ruso Efendi tarafından kurulan “Der-saâdet Otobüs ve Omnibüs Osmanlı Anonim Şirketi Umûmîsi”ne verilmişti³⁹. Kurulun adı geçen şirketten kiraladığı bu hatta, yine nereden kiraladığını tespit edemediğimiz otobüslerle 1920

³⁴ Clarence Richard Johnson. *İstanbul 1920*, çev. Sönmez Taner, İstanbul 2000, s.228.

³⁵ 22 Teşrin-i sânî 1335 tarihli kararname:

Madde 1: Mülga Müdâfa’-a-i Milliye Cem’iyeti’nden müdevver sinema alet ve edevâtıyla filmlerinin hazîne-i mâliyyeden Ma’lûlin-i Guzât-ı Askeriyye’ye Mu’âvenet Hey’eti nâmına meccânen i’tâsına me’zûniyyet verilmiştir.

Madde 2: Târîh-i neşrinden i’tibâren mer’î olacak olan işbu karar-nâmenin icrâ-yı ahkâmına Mâliye Nâzırı me’mûrdur, bk. BOA, *Dosya Usulü İdareler Tasnifi (DUİT)*, 62/3-1, ek 1.

³⁶ *İleri*, 12 Mayıs 1920, s.2. Sinema film müessesesinin yönetici kadrosu Babanzade Fuad, İbnü’rrefik, Ahmet Nurettin, Binbaşı Selahattin, Bahriye Yüzbaşısı Osman Beylerden meydana geliyordu, bk. *Ma’lûlin-i Guzât*, s.4.

³⁷ *Ma’lûlin-i Guzât*, s.11. Ayrıca gazetelere verilen sinema ilânları için bk. ek3.

³⁸ Yardım Kurulu, sinema ve eğlence salonlarından elde edilen hasılatın Darülaceze nizamnamesi uyarınca, Darülaceze yararına yapılan %10’luk kesintiden kendilerinin muaf tutulmasını istemiştir. Kurul sinema hasılatından bir kesinti yapılmaması, yapılacak olursa bu oranın hiç olmazsa %5 olmasını talep etmiştir. Bu konuda yapılan yazışmalar hakkında bk. BOA, *Dâhiliye Nezâreti Umûr-ı Mahalliyye Vilâyât Müdiriyyeti (DH.UMVM.)*, 116-55,116-62,120-18.

³⁹ 23 Teşrin-i sânî 1325 (05.01.1910) tarihli “Der-sa’âdet Otobüs ve Omnibüs Osmânî Anonim Şirketi’nin Şartnâmesi”, *Düstur*, II Tertip, VII, 1. Daha detaylı bilgi için bk. Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umûr-ı Belediye*, İstanbul 1995, V, 2580-2593.

yılından itibaren yolcu taşıdığı anlaşılmaktadır⁴⁰. Otobüslerin durumu hakkında bilgi vermesi bakımından bir gazetede yer alan ilân dikkat çekicidir. Malûl Askerlere Yardım Kurulu tarafından verilen bu ilânda, Üsküdar'daki Şemsi Paşa Garajı'nda bulunan harab hâldeki dört otobüsün tamiri için tamirci aranmaktadır⁴¹. Fakat İstanbul Belediyesi ile aralarında belediyeye ödenmesi gereken vergiler yüzünden sorun çıkmıştır. Kurul işlettiği otobüs sayısının onu geçmediğini belirterek bu vergilerden muaf tutulmak istemiştir⁴².

İstanbul'da yüzyılın başından itibaren eğlence anlayışı değişmişti. Büyük çoğunluğu hayır amacıyla düzenlenen konserler, tiyatro oyunları, kır eğlenceleri ve piyango gibi yeni şans oyunları şehir hayatına farklı bir renk getirmişti. Bolşevik İhtilali'nden kaçarak İstanbul'a gelen muhalif Ruslar bu canlılığın oluşmasında rol oynamışlardır⁴³. Tombala ya da piyango, şehrin değişen hayatının yeni oyunuydu. Çok sevilen bu şans oyununun abartılarak kahvehanelerde oynanan bir kumar hâline dönüşmesi devleti harekete geçirdi. Çünkü önceleri sadece eşya piyngosu şeklinde bir şans oyunu olarak ortaya çıkan tombala tertibi karşılıklı para esasına dayanınca bir nevi kumar hüviyetine büründü. Öncelikle kahvehanelerde bu cins oyunların oynanması engellenmeye çalışıldı. Ayrıca hayır amacıyla düzenlenecek piyngolara 24 Ağustos 1325 (1909) tarihli yardım toplama talimatnamesindeki⁴⁴ şartlar yerine getirilmeden izin verilmeyecekti. Bu gelişmelerden sonra malûl gaziler kurulu bir tombala düzenlemek için girişimde bulundu. O sırada Darülaceze yararına düzenlenecek tombala, kuruluşun bu hakkından feragat etmesiyle sakat ve yaralı askerler yararına düzenlendi. Fakat Darülaceze Müdüriyeti'nin bu hakkından feragatinde pek de gönüllü olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Darülaceze aylar öncesinden tombala şeklinde piyango tertibi için hazırlıklara başlamış, bu hazırlıklar piyango biletlerinin basımı aşamasına kadar gelmiştir⁴⁵. Masrafın çok olduğu anlaşılmakla birlikte Dahiliye Nezareti'nin baskısıyla Darülaceze bu hakkından feragat etmiştir. Nezaretin bu kararında, Darülaceze'nin gelir kaynaklarının

⁴⁰ Bu otobüslerle çalışan şoförler hakkında elimizde fazla bilgi yoktur. Fakat İleri Gazetesi'nin 10 Eylül 1920 tarihli sayısındaki ilginç bir açıklama dikkati çekmektedir. Sıhhiye Dairesi Reisi İsa Ruhi Paşa bir şoför mektebi açarak burada malûllere şoförlük kursu vermeyi planladıklarını söylemişti. bk. *İleri*, 10 Eylül 1920. s.2.

⁴¹ *İkdam*, 25 Kânûn-i sâni 1921, s.4.

⁴² 10 Mayıs 1338 tarihli Şûrâ-yı Devlet Mazbatası: BOA, *ŞD*, 56/25, ek 1. Malûl Askerlere Yardım Kurulu 17 Kânûn-i evvel 1338 tarihli tezkeresinde devletin, vergilerden muafiyet dışında kendilerine hiçbir yardımının olmadığını belirterek bu etkinliğinde de aynı muafiyetin sağlanmasını istemiştir, bk. BOA, *ŞD*, 56/25, ek 3; Dâhiliye Nezâreti'nden Sadârete gönderilen 1 Kânûn-i evvel 1337 tarihli tezkere, BOA, *DH.UMVM*, 110/70, ek. 3

⁴³ Criss, *a.g.e.*, s.54.

⁴⁴ "Cem'-i İ'ânât Usûlü Hakkında Ta'limât-nâme", *Düstur*, II. Tertip, II, 728-729.

⁴⁵ Darü'l-aceze Müdüriyeti'nden Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen 19 Kânûn-i evvel 1336 tarihli tezkere, BOA, *DH.UMVM*, 117/78, ek 2.

çokluğu yanında Yardım Kurulu'nun – daha yeni kurulduğu için – hiçbir gelir kaynağının olmaması etkili olmuştur⁴⁶. Bu gelişmelerin ardından İstanbul Belediyesi'nden izin alındıktan sonra yapılacak tombala tertibi basın aracılığı ile duyuruldu⁴⁷. Tombala, 1 Kânûn-i sâni 1337 (1921)'de Beyoğlu, Eminönü ve Beyazıt'ta kurulan gişelerde numara satışıyla başlamıştır. Sabah saat on birden on beşe kadar açık olan bu gişelerde 300.000 numaranın 15 günde satılması amaçlanmıştı. Ne kadar gelir elde edildiğini tespit edemediğimiz tombalada kazanan numara sahiplerinin kazandıkları eşyaları muavenet yurdundan alacakları duyurulmuştur⁴⁸. Kurul bu tombaladan sonra yılda bir kere tombala tertibi imtiyazının kendisine verilmesi için girişimde bulundu ve bu imtiyazı elde etti⁴⁹.

Son olarak Beykoz'da düzenlenen kayık yarışlarından bahsedilebilir. 7 Teşrin-i evvel 1337 (1921) tarihinde yapılan yarışlar polis müdüriyetinden izin alınmaksızın gerçekleştirilmiştir. Usule aykırı bu tutum hoş görülümüşse de yarışa ait hesapların denetlenmesinde görevli memurun engellenmesi kurulun uyarılmasına neden olmuştur. Ayrıca yapılacak organizasyonlarda belediyeden izin alınması ve hesapların denetlenmesine imkan verilmesi istenmiştir⁵⁰.

⁴⁶ Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti'nden Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen 8 Kânûn-i evvel 1336 tarihli tezkire, BOA, **DH.UMVM**, 117/78, ek 1.

⁴⁷ *Vakûl*, 23 Teşrin-i sâni 1920, s.2.

⁴⁸ *İleri*, 2, 4 Kânûn-i sâni 1921, s.2.

⁴⁹ Kurul, bu imtiyaz için 22 Şubat 1338 (1922) tarihinde başvurmuştur ve Temmuz 1338 (1922) tarihinde bu isteği kabul edilmiştir, bk. 6 Temmuz 1338 tarihli Şûrâ-yı Devlet mazbatası: BOA, **ŞD**, 1326/74, ek 1.

⁵⁰ 9 Ağustos 1338 tarihli Şûrâ-yı Devlet mazbatası: BOA, **ŞD**, 56/37, ek 2. Kurulun hesaplarında geniş kapsamlı ilk kontrol ancak 1923 yılında yapılabilmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Balkan Savaşları, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşı'nda malûl kalan gazilerin durumunun görüşüldüğü günlerde Eskişehir Mebusu Mehmet Arif Bey'in İstanbul'daki Malûl Gazilere Yardım Kurulu'nda meydana gelen suistimale dair verdiği sual takriri ile kurulun adı gündeme gelmiştir. Müdafaa-yı Milliye Vekili Kâzım Paşa, kurulun hesaplarında incelemeler yapması için İstanbul'a bir memur gönderdiklerini (23.9.1923) fakat İstanbul'un karışık durumundan dolayı bir netice alamadıklarını ifade etmiştir. İstanbul'da bulunan Üçüncü Kolordu'nun desteğiyle takibatın devam ettirildiğini ve ne olursa olsun malûl gazilere ayrılan paraların akıbeti ve kimlerin suistimalinin olduğunun tespit edileceğini belirtmiştir. Dikkat çeken bir nokta da görüşmeler sırasında suistimallerin İstanbul'un işgaliyle başladığını dile getirilmesidir. Bu konuda bk. *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, II. Devre, IV, 541-543.

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında sakat ve yaralı olarak cepheden dönen subay ve erlere yardım amacıyla kurulan Malûl Gaziler Yardım Kurulu daha sonra bir isim değişikliği ile hedef kitlesini genişletmişti. Harbiye, Bahriye ve Dahiliye Nezaretleri'nden kendisine ayrılan ödenekler ve halktan topladığı yardımlarla faaliyetini sürdürmeye çalışan kuruluş, Mondros Mütarekesi'nden ve özellikle İstanbul'un işgalinden sonra ödeneklerin kesilmesi ve yardımların da nispeten azalmasıyla birlikte sinema işletmeciliğine yöneldi. Piyango düzenledi ve hatta kiraladığı Üsküdar-Kadıköy hattında otobüs işleterek gelir elde etmeye çalıştı. Bu gelirlerle yaralı, sakat er ve subayların bir kısmını memleketlerine gönderdi. Savaşta kolundan sakatlanan kolsuz kalan birkaç subaya kol taktırdı. Malûl gaziler yurdunu açarak sakatlığı ileri derecedeki gazileri buraya yerleştirmeyi düşündü. Harbiye Nezareti'ne bağlı olarak kurulması ve malî kontrolüne tâbi olduğu belirtilmesine rağmen denetimi tam olarak yapılamadı. İstanbul Belediyesi'nin bu yöndeki çabaları – özellikle Beykoz'da düzenlenen kayık yarışlarındaki denetimi – kurulun, belediyeyi Dahiliye Nezareti'ne şikayet etmesiyle sonuçsuz kaldı. Denetimsizlik sadece malî alan için söz konusu değildi. Buna gösterilecek neden de İstanbul Hükümeti'nin acizliği yanında Malûl Askerlere Yardım Kurulu'nun gerektiğine bir hayır cemiyeti gibi hareket etmesinden kaynaklanan belirsizliktir.

Malûlîn-i Askeriyye'ye Muâvenet Heyeti, varlığını Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarından Kurtuluş Savaşı'nın sona erdiği döneme kadar sürdürmüştür⁵¹. Ankara'da yeni bir devletin kurulması ve Osmanlı Devleti'nin tasfiye edilmesiyle Malûl Askerlere Yardım Kurulu yani Malûlîn-i Askeriyye'ye Muâvenet Heyeti de tarihe karışmıştır.

⁵¹ Münir Araslı, "Türkiye Malûl Gaziler Birliği'nin Kısaca Tarihçesi ile Bugünkü Teşkilâtı" *Malûl Gaziler Dergisi*, sayı 11 (Ocak 1957), s.11.

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında cepheden dönen yaralı ve sakat erlere yardım amacıyla kurulan Malûl Askerlere Yardım Kurulu taşrada da teşkilatını kurmak istemişse de başarılı olamamıştır. Mondros Mütarekesi, ardından da İstanbul'un işgaliyle ödeneklerinin tamamen kesilmesi üzerine kendine başka gelir kaynakları aramıştır. Bu amaçla sinema işletmeciliği yapmış, kır eğlenceleri düzenlemiş, Üsküdar-Kadıköy hattında otobüs işletmiştir. Elde ettiği gelirlerle sakat ve yaralı askerleri tedavi ettirmiş, isteyenleri memleketlerine göndermiş, bazı gazilere ise iş olanakları sağlamıştır. Enver Paşa'nın girişimiyle oluşturulan bu kurul Osmanlı İmparatorluğu'nun tasviyesine kadar varlığını sürdürmüştür.

SUMMARY

Veterans Aid Committee (Malûlin-i Askeriyye'ye Muâvenet Heyeti) And Her Activities in İstanbul

Veterans Aid Commite (Malulin-i Askeriyye'ye Muavenet Heyeti) which was formed at the and of World War I, in order to help and give aid to the injured and disabled soldiers, tried to establish itself in locuties of the country unsuccessfully. After Mondros treaty and invusion of İstanbul, that abolish their part within the goverment budget, the commite sought new sources of income for her aid activities. In order to suffice her aid finance the committe exploited a movie-theatre, a bus route between Üsküdar and Kadıköy, and organised excursion-entertainments. With the revenue earned from these activities the Commite paid the medical expenses of disabled and injured soldiers, gave travel expenses for those soldiers who wanted to turn back their hometowns and created job opportunities for some of the veterans. The Committee which founded with initiative of Enver Pasha lasted until extermination of the Ottoman Empire

Ek I

Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet hakkında nizamname⁵²

Birinci madde - Taht-ı himâye-i hazret-i padişâhîde bulunmak ve riyâseti taraf-ı sadâret penâhîye erkân-ı askeriyyeden bir zât uhdesine ihâle olunmak üzere "Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenat Hey'eti" nâmıyla bir hey'et teşkil olunmuştur.

İkinci madde - Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti'nin vazîfesi harbde hizmet-i askeriyyesini îfâ ederken veya ba'd-ezîn vazîfesi sebebiyle dūçâr-ı ma'lûlîn olarak tekâ'üd edilen zâbit ve küçük zâbit ve neferler ile bunlar derecesindeki me'mûrîn-i sıhhiyye-i askeriyye ve me'mûrîn ve ketebe-i aklâm-ı askeriyye ve sâir mensûbîn-i cunûdiyyeye derece-i ihtiyâc ve ma'lûliyetleri nisbetinde mu'âvenet ve bunlardan noksân uzuvlu olanlara a'zâ-yı sun'îyye tedârik etmektedir.

Üçüncü madde - Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti Harbiye Nezâreti'ne merbût olup ancak uhdesine mevzû'-i vezâifin îfâsında ve me'mûrîn ve müstahdemînin intihâb ve ta'yîninde müstakilen hareket eder.

Dördüncü madde - Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti'nin merkez meclisi birinci maddede beyân olunan re'isin taht-t riyâsetinde olmak üzere Harbiyye ve Bahriyye Nezâretleriyle Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti'nden me'mûr edilecek ikişer ve Mâliyye ve Ticâret Nezâretleriyle Şehr-emânetinden ve Matbû'ât Cem'iyeti'nden birer ki re'is de dâhil olduğu hâlde cem'an onbir zât ile zevât-ı mûmû-ileyhüm tarafından her dört senede bir kere tecdîden bi'l-intihâb re'ylerinden istifâde olunmak üzere ta'yîn edilecek dört zât ki min haysi'l-mecmû' onbeş zâtdan mûrekkebdir. Merkez meclisi a'zâsından biri hey'et-i mezkûrece re'is-i sâni intihâb edilir.

Beşinci madde - Gerek merkez meclisi, gerek taşra mecâlis-i rü'esâ ve a'zâsına ma'âş veya ücret verilmez.

Altıncı madde - Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti'nin taşra meclisleri teşkil edildikçe bu meclisler vilâyet ve livâ ve kazâlarda mahall-i

⁵² BOA, *DUİT*, 15-2/32.

me'mûrin-i mülkiyye veya askeriyyesinden bir zâtın riyâseti tahtında mecâlis-i idare ve belediyye a'zasından olmak üzere lâ-ekall beş zâtın mürekkeb olacaktır. Hilâl-i Ahmer te'sisâtı ve matbû'ât-ı mahalliyesi bulunan mahallerde Hilâl-i Ahmer'den bir ve matbû'âtdan bir a'zâ meclislere me'mûr edilir.

Yedinci madde - Taşra meclislerinde me'mûrin-i devletden gayrî olan a'zâ dört senede bir nisfî kur'a ile tebdîl olunur. Bunların tekrâr intihâbı câ'izdir.

Sekizinci madde- Taşradaki meclisler kâffe-i mu'âmelâtca doğrudan doğruya Der-sa'âdet merkez meclisine merbût ve meclis-i mezkûra karşı mes'ûldür.

Dokuzuncu madde - Merkez meclisi re'îsi ve devâ'ir-i resmîyye ve husûsiyye ile re'sen muhâbereye me'zûndur. Şu'abâtdaki rü'esâ dahi kendi muntıkaları dâhilinde muhâbereye me'zûndur.

Onuncu madde - Merkez ve taşra meclisleri lâ-ekall onbeş günde bir ve icâbı halinde riyâsetin da'veti üzerine sık sık ictimâ' ederler.

On birinci madde - Yekdiğerini mute'âkıb üç ictimâ'a bilâ-ma'zereten gelmeyenlerin yerine diğeri intihâb edilir.

On ikinci madde - Mu'âmelât-ı rûz-merrenin temşîyyeti ve vezâ'if-i kalemiyyenin ifâsı için merkez meclisi nezdinde taraf-ı meclisden müntehab ve muvazzaf ve meclise karşı mes'ûl bir kâtib-i umûmî vardır. Kâtib-i umûmî a'zâ-yı meclisden değil ise meclisin müzâkerâtında sâhib-i re'y olmaksızın hâzır bulunur. Bundan başka mükeffel bir muvazzaf muhâsebeci ile bir veznedâr ve meclisce kararlaştırılacak mikdârda icâb eden me'mûrin-i sa'ire-i muvazzafa bulunur. Muvazzaf me'mûrların mikdâr-ı ma'âşî merkez meclisince tesbît ve ma'âşları hey'et veznesinden tesviye olunur. Bu hidemâta ta'yin husûsunda ma'lûlîn ve mütekâ'idîn-i askeriyye tercih edilir, taşra meclislerinde işbu vezâif aralarında intihâb edilecek bir zât tarafından fahriyen ifâ olunur. İş çok olan şu'abâta hey'et-i merkeziyye meclisinin izn ü tasvîbiyle muvazzaf me'mûrlar ta'yini câ'izdir.

On üçüncü madde - İdâresi harbiye-i celileden muhassasa ma'âşa münhasır olup bununla te'min-i ma'îşet edebildiği tahakkuk iden ma'lûl zâbitân ve efrâdın resmî ve husûsî mü'essesât-ı mâliyye, sıhhiyye, sanâ'iyye, ticâriyye ve zirâ'iyyeden ve Ma'lûlîn-i Askeriyye Hey'eti'ne merbût kâffe-i mü'essesâtda emsâline tercihan jstihdâmlarına mu'âvenet hey'etlerince teşebbüs ve delâlet

edilecektir. Ma'lûlîn devâir-i resmiyye ve belediyyede dahi hâlleriyle mütenâsib vazifelerde istihdâm edilirler.

On dördüncü madde- Ma'lûlîn-i askeriyyeden istihdâm edildiği mü'essesede iffet ü istikâmeti ve ikdâm ü gayreti ve bir şu'be-i ticâretde kesb-i ihtisâsı ve meleke eylediği tasdik edileceklerden müteşebbisin derecesiyle mütenâsib olmak ve mikdârı hey'et-i umûmiyyede ekseriyet-i mutlaka ile tasvib edilmek ve tekâsit-i mu'ine ile istirdâd olunmak üzere bilâ-fâ'iz kefâlet tahtından sermâye verilir ve bu sûretle sermaye alanların işbu borçlarını tamâmen tesviye etmelerine kadar ticâret-hâneleri hey'etin murâkabe-i mütemâdiyyesi altında bulundurulur.

On beşinci madde – Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti'nin vâridâtı ber-vech-i âfîdir:

1. Ma'lûlîn-i Guzât Hey'eti'nin hesâbâtı ba'de'l-rü'ye işbu hey'etin Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti'ne devr edilecek olan kâffe-i mü'essesât hâsılâtı.
2. Anonim şirketlerince temettu'larından Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti için i'âneten ifrâz u teberru' olunacak mikdâr.
3. Nizâm-nâme-i mahsûs ahkâmı dâ'iresinde cem' edilecek i'ânât ve tertîb edilecek konser, tiyatro, kır eğlencesi, piyango, sinema, berrî ve bahrî yarışlar ve pehlevân müsabakaları gibi eğlencelerden mütehassıl vâridât.
4. Hakk-ı terfi' esâslı ve dâ'imî vâridât olmak üzere hükûmetce Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti nâmına i'tâ eyleyecek imtiyâzâtдан münhasıl menâfi'.
5. Erbâb-ı hayr tarafından Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti için vukû' bulacak teberru' ve i'âne ve hibe-i vasiyyet.
6. Tiyatro ve sinema gibi lu'biyyât mahalleri hâsılâtından tefrîk edilecek hisse-i i'âne.
7. Hazînece hakk-ı intifâ'ı hey'etin istifâdesine terk olunacak arâzi-i emîriyyeden mütehassıl menâfi'.

On altıncı madde - Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti merkez idâresince "Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet" madalyası nâmıyla bakır, nikel, gümüş ve altın olmak üzere dört nev'e münkasım bir madalya ihdâs edilecektir. İşbu madalyalardan Ma'lûlîn-i Askeriyye için on beş liradan yirmi beş liraya kadar i'âne verenlere bakır ve yirmi altı liradan elli liraya kadar i'âne verenlere

nikel ve elli liradan yüz liraya kadar i'ane verenlere gümüş ve yüz liradan dahâ ziyâde i'âne verenlere altın nev 'î ale'l-usûl irâde-i seniyyesi bi'l-istihsâl i'tâ olunur. İşbu madalya göğsün sol tarafında ve diğer madalyalar var ise anların altında tâ'lîk olunur.

On yedinci madde - Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti'nin mu'âmelât-ı idâriyye ve hesâbiyyesi Harbiyye ve Mâliyye Nezâretlerince her vakit teftîş ü murâkabe altında bulundurulur.

On sekizinci madde - Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye Mu'âvenet Hey'eti'nin merkez meclisi fazla parasını hâl-i tevakkufda bulundurmıyıp dâ'imâ tenmiye edecektir. Meclisce tarz-ı tenmiye hakkında ittihâz olunacak mukarrerât Mâliyye Nezâreti'nin tasvîbiyle icrâ olunur. Sarfiyât ve makbûzât re'isi, kâtib-i umûmî ve veznedâr imzâları ve hey'etin mühr-i resmîsi ile icrâ edilir.

On dokuzuncu madde - Ma'lûlîn-i Askeriyye'ye mu'âvenet şu tertîble îfâ olunur:

Evvelen - Lâ-ekall iki mühim uzvunu gâ'ib etmiş olup da te'mîn-i ma'îşete gayr-i muktedir ve harekât-ı husûsiyyetinde bile muhtâc-ı mu'âvenet bulunan muhtac ma'lûller.

Sâniyen - Lâ-ekall iki mühim uzvunu gâ'ib etmiş olup da te'mîn-i ma'îşete gayr-i muktedir bulunan ve fakat harekât-ı husûsiyyesinde muhtâc-ı mu'âvenet olmayan muhtâc ma'lûller.

Sâlisen - Bir mühim uzvunu gâ'ib etmiş olup ta te'mîn-i ma'îşete gayr-i muktedir bulunan muhtâc ma'lûller.

Râbi'an - Umûmiyetle te'mîn-i ma'îşet husûsunda muhtâc-ı mu'âvenet olan ma'lûller.

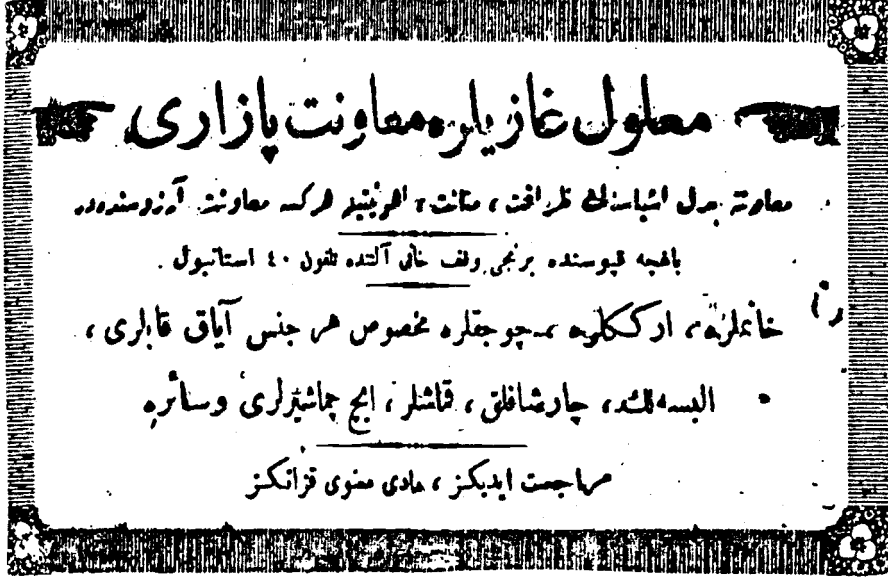
Yirminci madde- İşbu nizâm-nâme yevm-i Teşrîn'in ferdâsından i'tibâren mer'iyü'l-icrâdır.

Yirmi birinci madde - İşbu nizâm-nâmenin icrâsına Harbiyye ve Mâliyye Nâzırları me'mûrdur. İşbu nizâm-nâmenin mevki'-i mer'iyete vaz'ını ve nizâmât-ı devlete ilâvesini irâde eyledim.

Fî Zî'l-hicce 1338

Fî 6 Eylül 1336,

Ek 2⁵³

Ma'lûl Gâzîlere Mu'âvenet Pâzârı

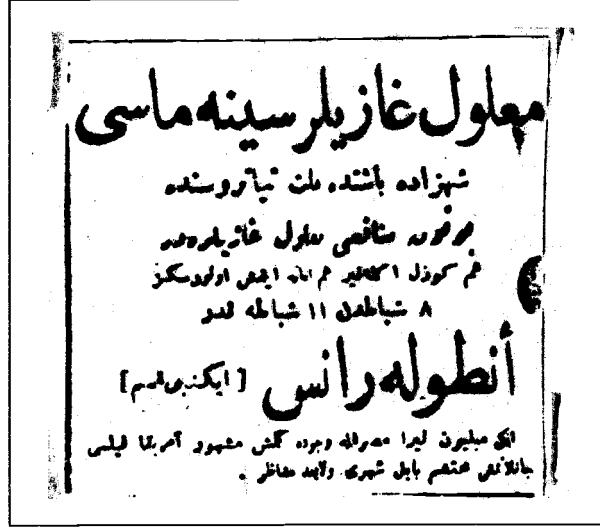
Mu'âvenete bedel eşyânın zerâfet, melânêt, uhûvvetiyle herkese mu'âvenet ârzûsundadır.

Bahçekapısı'nda Birinci Vakıf Hânı altında, telefon 40, İstanbul

Hanımlara, erkeklere, çocuklara mahsûs her cins ayakkabıları, elbiselik, çarşaflık, kumaşlar, iç çamaşırları vesâ'ire

Mürâca'at ediniz, mâddî ma'nevî kazanınız.

⁵³ *Vakit*, 6 Eylül 1919, s.3.

Ek 3⁵⁴

Ma'lûl Gâzîler Sineması

Şehzâdebaşı'nda Millet Tiyatrosu'nda

Bütün menâfi'i ma'lûl gâzîleredir

Hem güzel eğlenir hem i'âne etmiş olursunuz

8 Şubat'tan 11 Şubat'a kadar

Entolens (İkinci kısım)

İki milyon lira masrafla vücûda gelmiş meşhûr Amerika filmi canlanmış muhteşem Bâbil şehri ve lâ-yu'add menâzır.

⁵⁴ Vakû, 9 Şubat 1920, s.4.